

УДК: 632.6:633.84.79

СТРУКТУРА ЕНТОМОКОМПЛЕКСУ РІПАКУ ЯРОГО

кандидат сільськогосподарських наук, Кава Л. П.

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна, Київ

Викладено результати досліджень структури ентомокомплексу ріпаку ярого. В умовах досліджень на культурі виявлено 39 видів комах з семи рядів. Аналіз їх видового складу показує, що в систематичному відношенні домінували представники ряду Coleoptera – 53,8%. До другої за чисельністю видів групи належить ряд Lepidoptera – 12,8%. Представники Hemiptera і Diptera займають по 10,2%, Orthoptera – 5,2%, а найменш чисельними є Hymenoptera, Homoptera і Thysanoptera – по 2,6%.

Ключові слова: ріпак, шкідники, видовий склад, домінантні види, ентомокомплекс.

кандидат сельскохозяйственных наук, Кава Л. П. Структура энтомокомплекса ярового рапса / Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина, Киев

Изложены результаты исследований структуры энтомокомплекса ярового рапса. В условиях исследований на культуре отмечено 39 видов из семи рядов. Анализ их видового состава показывает, что в систематическом отношении доминировали представители ряда Coleoptera – 53,8%. До второй группы за количеством видов относится ряд Lepidoptera – 12,8%. Представители Hemiptera і Diptera занимают по 10,2%, Orthoptera – 5,2%, а наименее численными являются Hymenoptera, Homoptera и Thysanoptera – по 2,6%.

Ключевые слова: рапс, вредители, видовой состав, доминантные виды, энтомокомплекс.

PhD in agriculture Kava L. P. Insects' structure complex of spring rape / National University of Life and Environmental Sciences, Ukraine, Kiiv

The results of spring rape insects' structure complex are expounded. During the investigation on a culture were marked 39 kinds from seven rows. Analysis of species composition shows that the systematic relation dominated by representatives of Coleoptera - 53,8%. The second largest group owns a number of kinds is Lepidoptera - 12,8%. Hemiptera and Diptera representatives occupy 10,2%, Orthoptera - 5,2%, but less numerous are Hymenoptera, Homoptera and Thysanoptera - by 2.6 %.

Key words: rape, pests, specific composition, dominant kinds, insects' structure complex.

Вступ. Ріпак займає одну з провідних позицій у світовому виробництві олійних культур. Достатньо великий і постійно зростаючий інтерес до ріпаку зумовлений, головним чином, наявністю сприятливої кон'юнктури на світовому ринку насіння ріпаку і ріпакової олії внаслідок активного споживання ріпакової олії, як у харчових, так і в технічних галузях. За даними деяких експертів, на наступний маркетинговий рік у Європі очікується феноменально висока вартість тонни зерна ріпаку, що спонукає до збільшення його виробництва в усьому світі. В Україні ж, хоч і ціни на вітчизняному ринку очікуються нижчі, все одно вони значно перевищуватимуть цьогорічні.

Із різким розширенням посівних площ під цією культурою спостерігається тенденція до збільшення чисельності фітофагів. Однією з головних причин низького врожаю насіння ріпаку є недостатня увага до захисту посівів від шкідників [1, с. 50-51; 2, с. 8-10].

Фауна комах, які пошкоджують ріпаки ярий і озимий, описана в працях багатьох дослідників. В Україні шкідники культури представлені великим різноманіттям фітофагів: їх налічується близько 50 видів і вони здатні знищити

до 30–40%, а в окремі роки і більше, урожаю насіння при одночасному погіршенні його якості [3, с.16-18; 4, с. 5; 5, с. 23-25]. Окрім прямих втрат від шкідників, є відомості, що ступінь пошкодженості рослин ріпаковим квіткогризом корелює з ураженістю рослин альтернаріозом [6, с.12]. Проте не всі комахи-фітофаги ріпаку суттєво впливають на формування врожаю культури, а їх чисельність і шкідливість залежать від складного характеру взаємодії абіотичних і біотичних факторів [7, с. 6-7].

Метою досліджень було уточнення видового складу фітофагів ріпаку ярого та визначення домінуючих видів.

Дослідження проводили в умовах ВП НУБіП України «Великоснітинське ім. О.В. Музиченка» у 2011–2012 роках на посівах ріпаку ярого.

Видовий склад шкідників у посівах ріпаку вивчали шляхом збору всіх об'єктів і їх подальшого визначення. Комах збирали за допомогою пасток Бербера, під час маршрутних обстежень, а також використовували метод косіння сачком. Зібрані матеріали забезпечували етикетками. Обліки чисельності шкідників проводили згідно з методиками, викладеними [8, с. 120-150].

Обстеження здійснювали за загальноприйнятою методикою. Обліки проводили один раз на 5-7 днів: перший раз на початку травня, коли рослини знаходились у фазі сходів, їх висота становила 3–7 см. Облікові рослини розміщувались по діагоналі. На дослідній ділянці оглядали по п'ять рослин у 20 місцях. Підраховували чисельність та визначали шкідливість хрестоцвітих блішок на посівах ріпаку ярого.

Посіви ріпаку ярого обстежували на виявлення ріпакового квіткогриза у фазу бутонізації – початку цвітіння за загальноприйнятою методикою. Вранці на ділянці з 100 рослин, які брали рівномірно в шаховому порядку, струшували шкідників у сачок, який потім разом з комахами поміщали в широкогорлу банку з ватою. Після цього комах виймали з сачка і підраховували.

За результатами досліджень було встановлено, що в умовах ВП НУБіП України «Великоснітинське ім. О.В. Музиченка» ріпак пошкоджують 39 видів комах з семи рядів. Аналіз їх видового складу показує, що в систематичному відношенні найбільша кількість шкідників від загального числа комах-фітофагів належить до твердокрилих – 53,8%. До другої за чисельністю видів групи належать лускокрилі – 12,8%. Представники напівтвердокрилих і двокрилих займають по 10,2%, прямокрилих – 5,2%, а найменш чисельними є перетинчастокрилі, рівнокрилі хобітні і трипси – по 2,6% (рисунок 1).

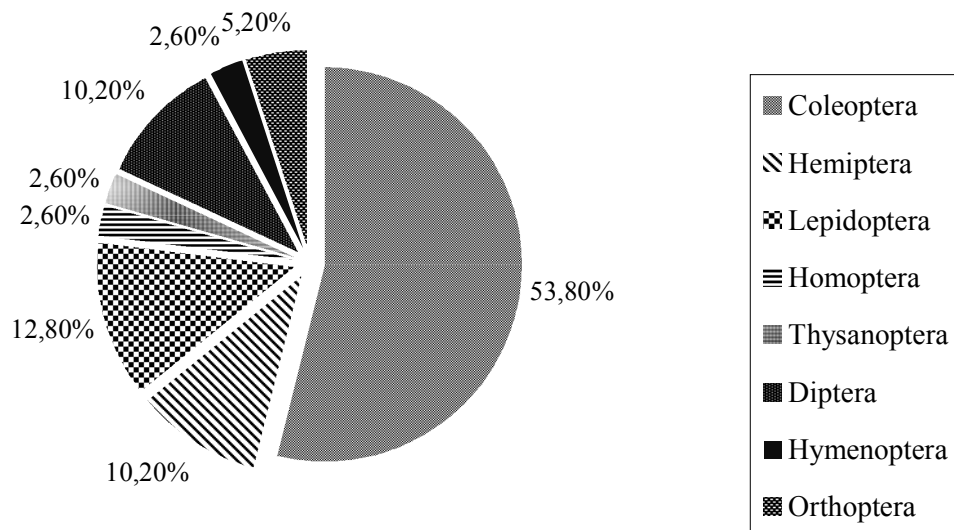

Рис. 1. Структура шкідливого ентомокомплексу ріпаку в умовах ВП НУБіП України «Великоснітинське ім. О.В. Музиченка», (середнє за 2011–2012 рр.)

З твердокрилих виявлені листоїди (ріпаковий - *Entomoscelis adonidis* Pall., західний гірчичний - *Colaphellus sophife* Schall., хріновий - *Phaedon coholeariae* F.), хрестоцвіті блішки (чорна - *Phyllotreta atra* F., світлонога - *Phyll. nemorum* L., синя - *Phyll. nigripes* L., хвиляста - *Phyll. undalata* Kutsch.), прихованохоботники (стебловий - *Ceutorrhynchus quadridens* Panz. і насіннєвий – *C. assimilis* Payk.), ріпаковий квіткоїд (*Meligethes aeneus* F.), мертвоїди (блискучий *Aclypea undata* Müll. і матовий *A. opaca* L.), хрущі (травневий - *Melolonta melolonta* L. і червневий - *Amphimallon solstitialis* L.), ковалики (буруногий - *Melanotus brunnipes* Germ., смугастий - *Agriotes lineatus* L. і посівний - *A. sputator* L.), чорнотілки (піщаний чорниш - *Opatrum sabulosum* L.),

бронзівки (золотиста - *Cetonia aurata* L. і вонюча - *Oxythyrea funesta*) та Оленка волохата (*Epicometis hirta* Poda). З лускокрилих відзначені білани (капустяний *Pieris brassicae* L. і ріпаковий *P. rapae* L.), совки (озима - *Agrotis segetum* Schiff. і капустяна - *Mamestra brassicae* L.) та капустяна міль (*Plutella maculipennis* Zell.). З напівтвердокрилих зафіксовано чотири види клопів з роду *Eurydema*: хрестоцвітій - *E. spectabilis*, гірчичний - *E. ornata* L., розмальований - *Eurydema ventralis* Kol. та ріпаковий - *E. oleraceae* L., з двокрилих – весняна і літня мухи (*Delia brassicae* Bouche, *Delia floralis* Fall.), стручкова галиця (*Contarinia nasturtii* Kieff) та шкідлива (болотяна) довгоніжка (*Tipula paludosa* Meig). Найменш чисельними за кількістю видів були такі ряди: прямокрилі – два види (медведка *Gryllotalpa gryllotalpa* L. і степовий цвіркун *Gryllus desertus* Pull.) та перетинчастокрилі, трипси і рівнокрилі хобітні – по одному виду (ріпаковий пильщик - *Athalia rosa* L.; тютюновий трипс - *Thrips tabaci*; капустяна попелиця - *Brevicoryne brassicae* L.).

Серед твердокрилих найбільш чисельними і шкідливими в умовах господарства у 2011 році були хрестоцвіті блішки та ріпаковий квіткогриз.

Заселення посівів ріпаку ярого хрестоцвітими блішками навесні 2011 року розпочалось у третій декаді квітня. Фітофаг був виявлений на всіх обстежених площах і пошкодив 14% рослин. Чисельність шкідника коливалась в межах 1,8-4,4 за максимальної кількості 6,2 екз./м².

Ріпакового квіткогриза відзначали у другій-третьій декадах червня на всіх обстежуваних площах за середньої чисельності 4,8 екз./рослину, який пошкодив 56% рослин.

Подекуди крайові смуги посівів ріпаку у фазу цвітіння масово заселялися оленкою волохатою. За чисельності 1-4,2 екз./рослину жуки пошкодили 3-6% рослин, максимально до 32%, та 12-25% квіток.

Шкідливість совок і біланів у посівах ріпаку мала осередковий характер. За середньої чисельності гусениць озимої совки 0,5 екз./м² вони пошкодили 1,2% рослин, капустяної совки за середньої чисельності гусениць 0,6

екз./рослину – в середньому 1,8% рослин, а біланів за середньої чисельності 1,0 екз./рослину – 2,7% рослин.

Шкідливість личинок ріпакового пильщика відзначали в червні. На окремих посівах ріпаку вона становила в середньому 1,8% пошкоджених рослин в слабкому ступені за чисельності несправжньогусениць 1,0, максимально 2,0 екз./м².

Капустяного комарика, попелицю і прихованохоботників виявляли лише в осередках і їх чисельність була нижче ЕПШ.

Висновки. Фауна комах, які пошкоджують ріпак ярий досить різноманітна. У 2011 році виявлені спеціалізовані шкідники ріпаку та поліфаги. Домінували представники ряду твердокрилих – 53,8% від загального числа комах-фітофагів. За досить високої чисельності суттєвої шкоди завдавали хрестоцвіті блішки – 1,8-4,4 екз./м² та ріпаковий квіткогриз – 4,8 екз./рослину. Крім того, в посівах ріпаку ярого зустрічались супутні види: жуки-гнойовики, ківсяки, ентомофаги (сонечка, золотоочки, мухи сирфіди, їдці).

Література:

1. Круть М. Ріпак. Цілеспрямований захист від шкідників / М. Круть, О. Гаує // *Пропозиція*. – 2003. – №4. – С. 50-51.
2. Щеголев В. Н. Насекомые, вредящие масличным культурам / В. Н. Щеголев, М. П. Струкова. – М.: Сельхозиздат, 1931. – 187 с.
3. Костромитин В. Б. Крестоцветные блошки / В. Б. Костромитин. – М.: Колос, 1980. – 62 с.
4. Секун М. Сумі-альфа-високоєфективний інсектицид у захисті ріпаку / М. Секун, С. Ретьман, Т. Новосельська // *Пропозиція*. – 2003. – № 4. – С. 53.
5. Технологія вирощування і захисту ріпаку / М. П. Секун, О. М. Лапа, І. Л. Марков та ін. – К.: ТОВ „Глобус– Принт”, 2008. – 116 с.
6. Ситнік І. Д. Озимий ріпак: ураженість рослин патогенами залежно від ступеня пошкодженості найбільш небезпечними шкідниками культури / І. Д. Ситник // *Захист рослин*. – 1997. – №9. – С.12.

7. Писаренко В. М. Шкідливість основних видів фітофагів ріпаку ярого та озимого в Лісостепу України / В. М. Писаренко, О. Ф. Гордєєва // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2009. – №2. – С. 5–9.
8. Омелюта В. П. Облік шкідників і хвороб сільськогосподарських культур / В. П. Омелюта, І. В. Григорович, В. С. Чабан; за ред. В. П. Омелюти. – К.: Урожай, 1986. – 296 с.

References:

1. Krut M. Ripak. Cilespryamovaniy zahist vid shkidnikov / M. Krut, O. Gaue // Propozicia. – 2003. – №4. – S. 50-51.
2. Shegolev V. N. Nasekomiye, vredyaschiye maslichnim kulturam / V. N. Shegolev, M. P. Strukova . – M.: Selhozizdat, 1931. – 187 s.
3. Kostromitin V. B. Krestocvetnie bloshki / V. B. Kostromitin – M.: Kolos, 1980. – 62 s.
4. Sekun M. Sumi-alfa – visokoefektyvniy insecticid v zahisti ripaku / M. Sekun, S. Retman, T. Novoselskaya // Propozicia – 2003. – № 4. – S. 53.
5. Tehnologiya viroschuvannya i zahistu ripaku / M. P. Sekun, O. M. Lapa, I. L. Markov ta in. – K.: TOV „Globus-print”, 2008. – 116 s.
6. Sitnik I. D. Ozimiy ripak: urazhenist roslin patogenami zalezno vid stupenya poshkodzhenosti naybilsh nebezpechnimi shkidnikami kulturi / I. D. Sitnik // Zahist roslin. – 1997. – №9. – S.12.
7. Pisarenko V. M. Shkidlivist osnovnih vidiv fitofagiv ripaku yarogo ta ozimogo v Lisostepu Ukraini / V. M. Pisarenko, O. F. Gordeeva // Visnik poltavskoi derzhavnoi agrarnoi akademii. – 2009. – №2. – S. 5–9.
8. Omeluta V. P. Oblik shkidnikov i hvorobsilskogospodarskih kultur / V. P. Omeluta I. V. Grigorovich, V. S. Chaban za red. V. P. Omeluti. – K.: Urozhay, 1986. – 296 s.